

Reakce na články Ondřeje Kočnara

(vydané časopisem *Sacra*, III/1, 2005, s. 66–68)

Jan Blaško, FF MU, religionistika – filosofie

Kočnarův článek *Jak je to s „vědeckou“ nestranností* neříká nic než to, že jeho autor má problém s pochopením metodologie vědy, potažmo religionistiky.

Vědecká činnost je činnost institucionalizovaná. Instituce vědy nikoho nenutí, aby ji respektoval a priori jako člověk, avšak oprávněně k tomu nutí vědce. Není snad nutné zde uvádět všechny základní postuláty vědy, stačí na ně odkázat (jejich výčet lze nalézt v odborné literatuře z oblasti teorie vědy) s tím, že právě na jejich základě lze vědu odlišovat od jiných způsobů a forem myšlení a přístupů ke skutečnosti, jako jsou třeba různé formy religiozity nebo umění. To pochopitelně neznamená, že formální principy jako jsou axiomy a postuláty, ať už jednotlivých vědních oborů nebo vědy obecně, by měly zůstat stranou vědeckého nebo filosofického zájmu a kritiky. Avšak zvláště zde, s ohledem na to o jak závažné téma se jedná, je požadavek na seriózní a konzistentní argumentaci zcela na místě. Obávám se, že Ondřej Kočnar si oprávněnost (ne-li nutnost) tohoto požadavku jaksi neuvědomil, nebo ji záměrně ignoroval.

Jedním z toho, co pan Kočnar kritizuje, je požadavek objektivity. Ten vyjadřuje snahu promítat do poznání jen to, co je vlastní poznávanému předmětu. Tuto snahu lze vymezit buď negativně jako tendenci eliminovat z procesu poznání pokud možno všechny nahodilé vlivy (např. osobní zájmy a názory badatele nebo jiných subjektů, vliv jeho hodnot, vliv podmínek, za nichž je výzkum prováděn atp.), anebo pozitivně jako úsilí zajistit kontrolu nad průběhem bádání, tzn. zajistit nejen podmínky možnosti pro získávání poznání, ale také pro kontrolu tohoto získávání. Tato kontrolovatelnost je koneckonců také předpokladem dalších klíčových vědeckých postulátů jako je verifikovatelnost a falzifikovatelnost. Požadavek objektivity vědeckého bádání, s nímž mimo jiné souvisí snaha o jeho nezájatost či nekonfesnost, je podobného charakteru jako třeba kritérium pravdivosti, je to ideální princip, bez něhož se věda neobejde. Každá seriózní činnost má své zásady, které jsou vzhledem k jejím výsledkům nutně ideální. Seriózní vědec musí vždy usilovat o maximální oproštění se od všech vlivů, které ohrožují vědeckost jeho práce, ať už v osobním životě válčí s čímkoliv...

Právě kritické vědomí toho, že vědec je *prostě jen* člověk, nutí vědu, pokud za ní nemá být považováno cokoli, aby si stanovovala seriózní kritéria. Tato kritéria tvoří základnu pro argumentaci. Kdyby nebyla kritéria, neměla by argumentace žádný smysl, kritériem pro argumentaci by mohlo být cokoli – třeba momentální pocit, různé dojmy apod. Z vědy by se stal bezbřehý maglajz, z něhož by nevedla žádná rozumná cesta – možná nějaká proplachovaná silným proudem „ohnivé vody“, ale určitě ne cesta rozumu.

Věda se primárně nestřetává s nikým, ničím, snad jen sama se sebou a svými možnostmi. Je jen čirým nepochopením si myslet, že se religionistika v rámci svého

argumentačního pole nějak střetává s náboženstvím, neboť jde o dvě zcela odlišné a principiálně nespojitelné roviny (nepochopení této odlišnosti rovin vědy a ne-vědy předvádí Kočnar ve svém cvičení s názory ABC). Možná spolu potřebují a mají co řešit chodec a řidič nebo katolík a ateista. Věda ale žádného proti-partnera – dá-li se to tak v tomto smyslu nazvat – nemá, věda neřeší názorový spor s někým jiným, jde jí principiálně o poznání, které podrobuje vlastním kritériím. Může jí být přitom vcelku jedno, jestli u *někoho* vzbuzuje souhlas či nikoli – pochopitelně i věda se musí zabývat otázkami, které klade její činnost a s ní související důsledky.

Věda je či má být v zásadě maximálně otevřená kritičnosti, není-li kritičnost již jedním ze základních předpokladů vědeckého poznání. Proto ani další Kočnarova námitka o zatíženosti nějakým vědeckým paradigmatem nepřesvědčí – je takovým nošením dříví do lesa, nicméně z celého článku jediným dřevem vědecky relevantním... Pokud si autor dostatečně všiml, na vyvrácení jeho blábolivých argumentů jsem nepotřeboval žádné zvláštní metody, ale *jen* špetku kritického rozumu!

Jen demagog nebo šílenec (ale rozhodně ne vědec), který chce zkoumat pravdivost předsudků a „ty pravdivé si ponechávat“, může požadovat kritériální bezbřehost poznání.

P.S. K druhému autorovu příspěvku *Měl by religionista používat rozum?* jen tolik: Pokud autora zajímají osobní názory, postojte a dychtí po nich, doporučuji nalézt si příjemné místo v nějakém tom lidovém pohostinství a čerpat názory plnými doušky – v takovém prostředí se člověku může udělat lépe, uvolní se... A hle, pryč je ono odcizení, k němuž dochází při přílišné upjatosti a zahloubání.

Meze a možnosti společenského angažování religionistiky

Luděk Hájek, FF MU, religionistika

Religionistika jako společenská věda

Religionistika, součást moderních společenských věd, se snaží již více než století přinášet nové dílčí poznatky týkající se lidských představ o světě a o člověku, který je jeho pevnou a neoddělitelnou součástí. Snaží se o to způsobem, který lze, i přes výhrady uvedené dále, považovat za vědecký. Na rozdíl od teologie se oprostila (alespoň deklarativně) od metod a procesů, které jsou obecně akademickou obcí považovány za nevědecké. Už od svého vzniku, jakožto oboru společenských věd, si však s sebou vláčí obrovské břemeno. Možná je daleko oprávněnější a přesnější použití eufemismu „valí před sebou obrovský kámen“, neboť problémy dané do vínku všem společenským vědám ještě úspěšně rozšiřuje svými specifickými problémy. Mezi nejzávažnější patří fakt, že za celou dobu své existence nedokázala jasně a jednoznačně definovat předmět svého zkoumání. Deklarativně je onen předmět znám, jedná se